

FN

FAKTA.

FN:S HISTORIA

FN:s högkvarter i New York stod klart 1952. Bilden är från generalförsamlingen, det största rummet i byggnaden.

75 år av mellanstatligt samarbete för en bättre värld

FN föddes ur spillrorna av andra världskriget och representerade då mänsklighetens samlade längtan efter en ny värld i fred och välstånd. Här summerar vi den 75 år gamla världsorganisationens historia.

Tanken på fredligt globalt samarbete, som låg till grund för FN:s bildande, var inte ny. Efter första världskriget bildades Nationernas Förbund (NF) som var en föregångare till Förenta Nationerna (FN). NF blev dock inte framgångsrikt, bland annat på grund av stormakternas ovilja att medverka. När Nationernas Förbund gick i graven överfördes organisationens tillgångar till FN.

Bildandet av FN var en av många pusselbitar i arbetet efter andra världskriget för att skapa en stabil världsordning efter århundraden av krig, epidemier och ekonomiska och sociala utmaningar. Redan under brinnande världskrig, den 1 januari 1942, myntades termen

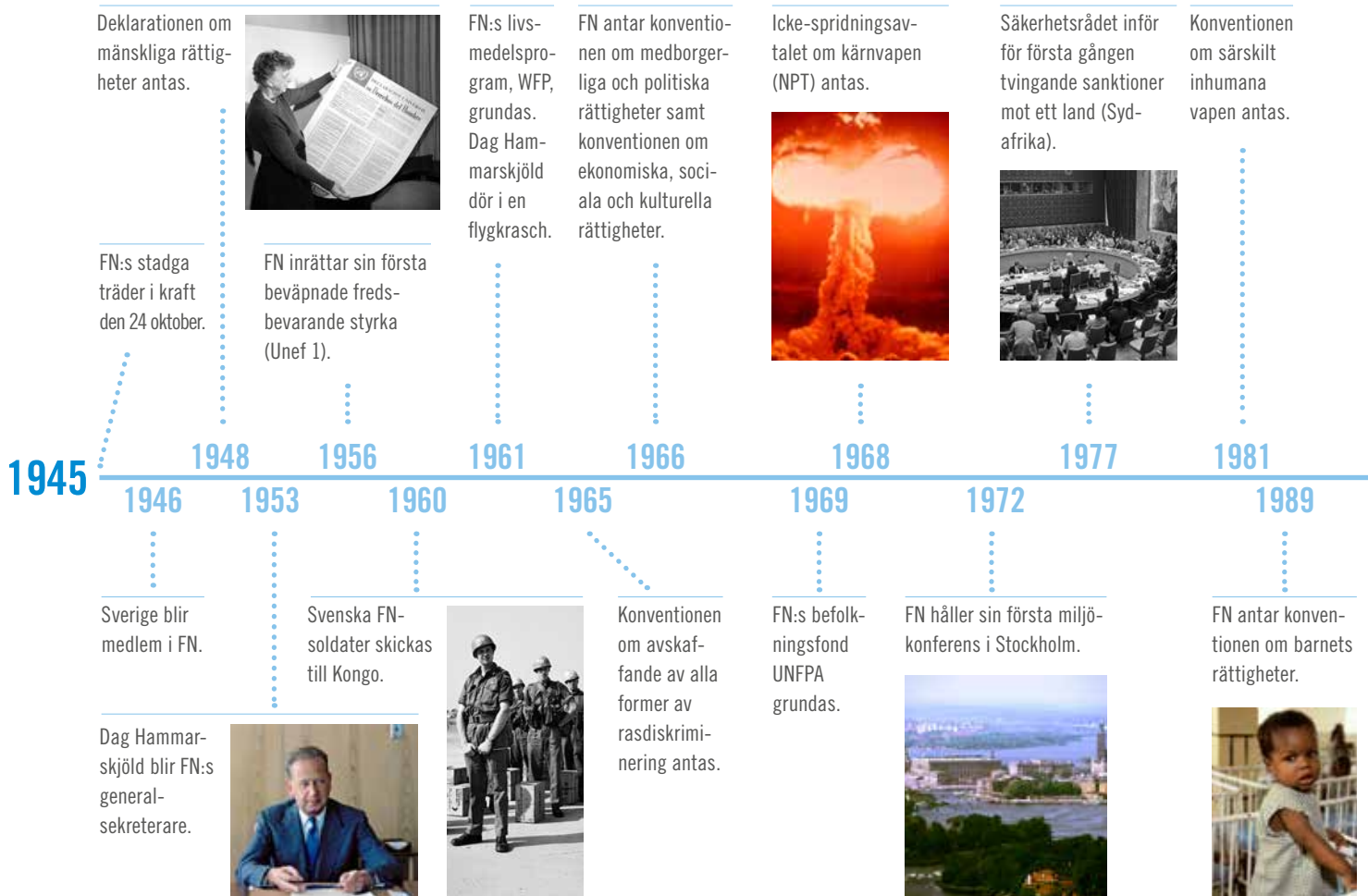
Förenta Nationerna vid en konferens i Washington där 26 allierade stater möttes. Begreppet användes också tidigt för att stärka stridsmoralen hos de allierade i kampen mot Hitler och axelmakterna.

I krigets slutskede möttes segerherrarna Churchill (Storbritannien), Roosevelt (USA) och Stalin (Sovjetunionen) och drog upp linjerna för den nya världsorganisationen. De avgörande besluten togs vid en konferens i San Francisco våren 1945 där 50 stater – stora, små, gamla och nybildade – röstade om formuleringarna i FN-stadgan med en röst vardera. De fyra inbjudande staterna – USA, England, Kina och Sovjetunionen – hade en

särställning i egenskap av segrarmakter i kriget och för att ingen ville riskera att någon av dem lämnade förhandlingarna. Frankrike, som var sargat efter att ha varit ockuperat av Tyskland under kriget, medverkade inte i de inledande förhandlingarna men inbjöds senare att bli en av de fem permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet.

FN-stadgan undertecknades av de 50 staterna i San Francisco den 26 juni. Den 24 oktober, som varje år uppmärksammas som FN-dagen, hade en majoritet av undertecknarna samt de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet ratificerat stadgan vilket innebar att den kunde träda i kraft. Därefter har ytterligare 142

Milstolpar ur FN:s historia

länder tillkommit.

Stadgan är FN:s grundläggande dokument. Den anger syfte och mål för världsorganisationen samt hur staterna ska agera i FN och gentemot varandra. I stadgans inledning fastställs ett antal mål som har styrt organisationen sedan bildandet: värnandet av internationell fred och säkerhet, främjandet av mänskliga rättigheter, internationell samverkan samt bättre levnadsvillkor under större frihet.

FN-stadgan kan läsas som en bruksanvisning i mellanstatligt samarbete och konflikthantering. I artikel två klargörs att FN-samarbetet är just ett mellanstatligt samarbete mellan suveräna stater. Det innebär också att FN-organisationens handlingsutrymme bestäms av medlemmarna.

1940-TAL

Den nybildade världsorganisationen fick direkt en rad frågor på sitt

bord som hade med krigsslutet att göra, till exempel flyktingfrågan. Generalförsamlingens första session startade den 10 januari 1946 i London. I dess första resolution sägs att FN ska verka för nedrustning av kärnvapen. En vecka senare, den 17 januari 1946, sammanträdde säkerhetsrådet för första gången.

Världshälsoorganisationen, WHO, föddes 1948 i en strävan att förklara krig mot de epidemier och smittsamma sjukdomar som har drabbat miljoner människor genom århundradena.

Den enskilt största landvinnningen under de första FN-åren var tillkomsten av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Vid sidan av FN-stadgan brukar förklaringen betraktas som FN:s mest grundläggande dokument. Den allmänna förklaringen tillkom under ledning av den amerikanska presidentfrun Eleanor Roosevelt och baseras på individuella rättigheter

som yttrandefrihet, religionsfrihet samt rätten till frihet och säkerhet. Förklaringen antogs av FN:s generalförsamling den 10 december 1948. Fyrtioåtta länder röstade för deklarationen, inget land röstade emot och bara åtta länder avstod från att rösta.

1950-TAL

Motsättningarna mellan USA och Sovjetunionen under Koreakriget i början av 1950-talet förde världen in i ett kallt krig som kom att vara i drygt fyra decennier. För FN:s del innebar det att de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet emellanåt utnyttjade sin veto rätt och därmed försvårade konstruktivt samarbete även i FN-organisationen.

Den svenske diplomaten Dag Hammarskjöld tillträdde i april 1953 som FN:s generalsekreterare. Hammarskjöld kom att forma uppdraget som FN-chef. Han dog den 18 september 1961 i en flygkrasch på väg till ett

FN har en konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro och antar Agenda 21.

FN håller en konferens om kvinnors ställning som resulterar i Pekingplattformen.

Millenni målen, åtta mätbara mål som ska göra världen bättre till 2015, antas.

Principen *skyldighet att skydda* antas på FN:s reformtoppmöte i New York.

Margot Wallström blir generalsekreterarens särskilda representant för sexuellt våld i konflikter.

Internationella dagen för flickor (den 11 oktober) firas för första gången.

António Guterres tillträder som FN:s nionde generalsekreterare.

1992 1994 1995 1997 2000 2003 2005 2006 2008 2010 2012 2015 2017 2020

FN misslyckas med att stoppa folkmordet i Rwanda.

Ottawa-konventionen mot personminor antas och FN:s minröjningsorganisation, UNMAS, grundas.

USA invaderar Irak trots att FN:s vapeninspektörer under Hans Blix ledning inte hittat några massförstörelsevapen.

FN:s kommission för mänskliga rättigheter ersätts av rådet för mänskliga rättigheter.

Konventionen mot klusterammunition antas.

FN antar de globala målen för hållbar utveckling och Parisavtalet om klimatet.

FN fyller 75 år samtidigt som en global pandemi skakar världen.

medlingsuppdrag.

FN:s första fredsfrämjande insats, Unef, inrättades 1956.

FN:s generalförsamling antog en förklaring om barnets rättigheter – en föregångare till barnkonventionen – redan 1959.

1960-TAL

1960-talet var en omvälvande tid. Flera länder som hade befunnit sig under kolonialvälde gjorde sig fria. Som en följd fick FN 17 nya medlemmar bara under decenniets första år.

Under 60-talet restes också folkliga krav på mänskliga rättigheter, antidiskriminering och sociala reformer. FN fick i mitten av årtiondet sina första konventioner om mänskliga rättigheter. De rörde rasdiskriminering, politiska och medborgerliga rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Säkerhetsrådet beslutade också 1963 om frivilligt vapenembargo mot Sydafrika

som protest mot apartheidssystemet samt tre år senare om tvingande sanktioner mot Rhodesia (nuvarande Zimbabwe).

General U Thant från Burma valdes av generalförsamlingen den 3 november 1961 att efterträda Dag Hammarskjöld som FN:s generalsekreterare.

FN:s utvecklingsprogram UNDP höll sitt första stygruppsmöte 1966. Icke-spridningsavtalet om kärnvapen tillkom 1968.

I mitten av 1960-talet ändrades FN-stadgan då antalet medlemmar i säkerhetsrådet ökades från 11 till 15. Senare ändrades också antalet medlemmar i FN:s ekonomiska och sociala råd.

1970-TAL

Generalförsamlingen beslutade 1971 att Folkrepubliken Kina skulle företräda Kina i FN.

Österrikaren Kurt Waldheim valdes till ny FN-chef och tjänstgjorde i två mandatperioder, det vill säga tio år.

FN:s första miljökonferens hölls i Stockholm 1972. Vid mötet bildades FN:s miljöprogram, Unep. Tre år senare, 1975, hölls den första kvinnokonferensen med målet att förbättra situationen för världens kvinnor under det kommande decenniet.

Generalförsamlingen höll sin första session om nedrustning i maj-juni 1978.

FN:s kvinnokonvention antogs den 18 december 1979.

1980-TAL

Till FN:s femte generalsekreterare valdes 1981 Javier Pérez de Cuéllar från Peru. Även han tjänstgjorde under tio år.

Tortyrkonventionen antogs 1984. Den säger att ingen får utsättas för tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

1990-TAL

Barnkonventionen trädde i kraft 1990. Den har sedan dess blivit världens mest

spridda konvention om mänskliga rättigheter.

På rekommendation av säkerhetsrådet fick FN den 3 december 1991 sin sjätte generalsekreterare, Boutros Boutros-Ghali från Egypten.

FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro, Brasilien, antog Agenda 21, en handlingsplan för hållbar utveckling.

FN satte upp en tribunal för att åtala och döma misstänkta förbrytare i länderna i före detta Jugoslavien.

I Wien hölls 1993 en konferens om mänskliga rättigheter som bland annat slog fast att mänskliga rättigheter är universella, ömsesidigt samverkande och delar av samma helhet.

FN stödde under 1990-talet eldupphör och fredsförhandlingar samt övervakade val i länder som Angola, El Salvador, Eritrea, Kambodja och Mocambique.

FN:s fjärde kvinnokonferens arrangerades 1995 i Peking, Kina.

Kofi Annan valdes till FN:s sjunde generalsekreterare. Annan var den förste FN-chefen som kom från Afrika söder om Sahara och den förste som hade gjort karriär i FN-systemet. Annan, som tillträdde 1997, strävade efter att reformera FN-organisationen och verkade bland annat för ökad jämställdhet och nolltolerans mot övergrepp.

Foto: UN Photo/Mark Garten

António Guterres från Portugal är FN:s generalsekreterare sedan den 1 januari 2017. På bilden talar han till studenter på ett universitet i Pakistan.

De åtta millenniemålen antogs vid en FN-konferens vid millennieskiftet.

2000-TAL

Internationella brottmålsdomstolen (ICC) inrättades 2002 med uppgiften att åtala och döma misstänkta krigsförbrytare.

På inbjudan av Kofi Annan och under ledning av Jan Eliasson höll generalförsamlingen 2005 en så kallad världskonferens (World Summit) med en rad reformfrågor på programmet. Vid mötet beslutade FN-medlemmarna bland annat att inrätta en fredsbyggande kommission, en katastroffond och ett råd för

mänskliga rättigheter.

Ban Ki-moon från Sydkorea övertog rollen som FN-chef den 1 januari 2007.

Den första FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder trädde i kraft 2008.

Fyra olika FN-organisationer för kvinnors rättigheter slogs samman till UN Women. Michelle Bachelet från Chile blev dess första chef.

2010-TAL

Sydsudan röstade 2011 om självständighet och blev i juli samma år FN:s 193:e medlemsstat.

FN:s första ungdomsförsamling hölls med Malala Yousafzai från Pakistan som huvudtalare.

Världens länder antog den 25 september 2015 Agenda 2030 och de sjutton globala målen för ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Senare samma år, den 12 december, antogs Parisavtalet om klimatet.

António Guterres från Portugal, som tidigare bland annat hade varit chef för FN:s flyktingkommissariat, tillträdde den 1 januari 2017 som FN:s nionde generalsekreterare efter ett val som var mer öppet och transparent än någonsin tidigare under FN:s historia.

DET HÄR KAN DU GÖRA:

FN fyller 75 år i en splittrad värld där internationalism står mot nationalism. Alla goda krafter behövs nu för att värna det mellanstatliga samarbetet och det regelverk som byggts upp under 75 år med FN-stadgan, deklarationen om mänskliga rättigheter och Agenda 2030 som viktiga fundament. Här är några förslag på hur DU kan bidra:

Svara på FN:s enkät!

Med anledning av FN:s 75-årsjubileum har generalsekreterare António Guterres inbjudit människor i hela världen att svara på några frågor om världsorganisationens vägval och prioriteringar. Det är viktigt att alla som bor i ett engagerat FN-land som Sverige gör sina röster hörda. Enkäten finns på webben på un75.online.

Värva en medlem!

Ju fler medlemmar FN-rörelsen har, desto starkare blir vi! Genom att värva en kollega, kompis eller familjemedlem som medlem i Svenska FN-förbundet är du med och skapar en ännu större FN-rörelse i Sverige. Att bli medlem är enkelt och billigt. Besök fn.se/medlem eller ring 08 462 25 40. Tillsammans gör vi skillnad!

Dela filmen om FN 75 år!

FN har gjort en viktig film som ger en tillbakablick på organisationens historia och framför allt en titt in i framtiden. Hjälp till att engagera andra till stöd för det globala samarbetet genom att dela och sprida filmen i olika sammanhang! Du hittar den på Youtube – sök på "UN75 biggest-ever global conversation"!